

**ПРИСЪЕДИНЯВАНЕ НА БЪЛГАРИЯ КЪМ ЕВРОЗОНАТА –
ИКОНОМИЧЕСКИ КРАХ, НОСТАЛГИЧНИ ПРЕДРАЗСЪДЪЦИ,
ИЛИ КРАЧКА В ПРАВИЛНАТА ПОСОКА**

**BULGARIA'S ACCESSION TO THE EUROZONE: ECONOMIC COLLAPSE,
NOSTALGIC PREJUDICES, OR A STEP IN THE RIGHT DIRECTION**

Ивелин Колев

Ivelin Kolev

ПУ „Паисий Хилендарски“

PU „Paisiy Hilendarski“

Abstract: In its recent history, the Republic of Bulgaria has achieved several extremely important foreign policy milestones. The two most prominent ones are the country's accession to NATO (the world's most powerful military defence alliance), and to the European Union (the fastest developing political and economic structure in the democratic community). The next logical step in Bulgaria's development will be its accession to a stable monetary organization, such as the Eurozone, which would ensure the country's fiscal stability; this is vital for its economic development. With the approach of the date 1 January 2024, which was indicated as probable for the Republic of Bulgaria's accession to the Eurozone, serious controversies have arisen regarding the real economic value of such an act.

Keywords: Republic of Bulgaria; accession; Eurozone; democratic community.

JEL: Z00, Z19

ВЪВЕДЕНИЕ

В най-новата си история Република България постигна няколко изключително важни външнополитически успеха. Двата ней-ярко открояващи се такива са присъединяването на страната към най-мощния в света военноотбранителен съюз - НАТО и най-бързоразвиващата се политическа и икономическа структура в демократичната общност – Европейският съюз.

Логичната следваща стъпка в развитието на държавата е присъединяването и към стабилна финансова общност, като еврозоната, което би способствало за постигане на фискална стабилност, жизнено необходима за икономическото и развитие. С наближаване на датата 01.01.2024г, която бе посочена (от европейските ни партньори) за вероятно възможна за присъединяването на Република България към еврозоната, в българското общество се породиха ожесточени полемики в посока реалните икономически, политически и социални последици на подобен акт. Дебатът към този момент е обсебен от евроскептици. Те като чели заглушават гласа на доказани експерти в областта на икономиката и финансите, като по този начин затрудняват всеобхватния и безпри-

страстен анализ. Разумен, аргументиран и обоснован диалог в обществото липсва. Редица обществени фигури използват темата като „трамплин“ за политическите си амбиции, като не рядко, преследвайки медийно внимание, разглеждат въпроса за членството на страната в еврозоната едностранчиво и пристрастно.

I. ЕВРОЗОНА – ИДЕЯ И СЪЩНОСТ

Стремежът за обединение на европейските народи датира от дълбока древност и през вековете са правени редица опити това да се случи. Поради етническото и културно многообразие на континента до средата на двадесети век усилията за европейско обединение са насочени в посока насилствено завладяване на по-слабия. Тези усилия довеждат в крайна сметка европейските народи до два опустошителни военни конфликта.

Анализирайки последиците от Втора световна война европейските лидери достигат до извода, че за да се избегне ново подобно бедствие е необходимо да се премине към радикално различен подход. Поражда се и добива популярност идеята за наднационален съюз. Налага се теза, според която за да бъде предотвратен бъдещ опустошителен за Европа (а вероятно и за света) военен конфликт е необходимо да се създаде механизъм за съвместно използване на природните ресурси добивани на територията на континента, защото именно тези природни богатства често се превръщат в обект на спорове и повод за войни.

Воден от гореизложеното Жан Моне (френски предприемач и държавник) за пръв път предлага създаването на наднационална организация, посредством която да се регулира споделеното използване на природни ресурси, добиване от спорни територии в Европа. Тогавашият министър на външните работи на Франция Робер Шуман на 9 май 1950 г. публично обявява идеята на Моне. Именно благодарение на този акт датата се отбелязва като ден на Европа. С подписването на парижкия договор от април 1951 г. официално е създадена Европейска общност за въглища и стомана (ЕОВС), която се явява първообраза на ЕС. Първоначално учредителният акт е подписан от представители на Франция, Италия, Западна Германия и страните от Бенелюкс (Белгия, Нидерландия и Люксембург), а чрез създаването на организацията на практика се поставя началото на идеята за европейското единство.

Тази идея е развита в римските договори от 1957 г., чрез които са създадени още две наднационални организации – Европейска икономическа общност и Европейска общност за атомна енергия (Евратом). Тези структури са учредени за да се постигнат две цели - икономическа, а именно да се създаде общ пазар, който в крайна сметка да доведе до голямата политическа цел в дългосрочен план – създаването на Европейски съюз.

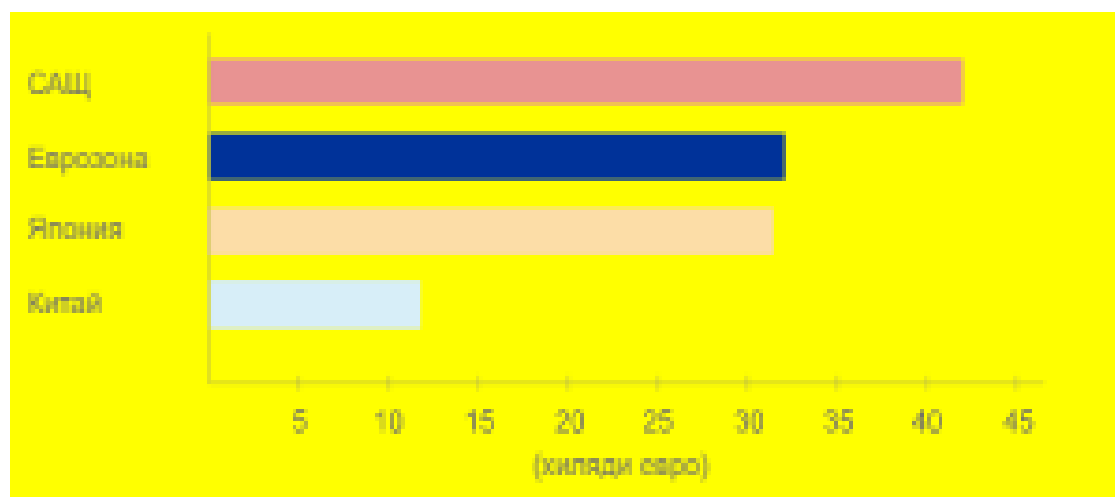
Мечтата Жан Моне и Робер Шуман за създаване на универсална наднационална международна организация в Европа се реализира с Договора от Маастрихт от 1992 г., който поставя началото на Европейския съюз (ЕС). Основни цели на съюза, разписани в Договора за Европейския съюз са насърчаването на устойчив икономически и социален ръст, който да позволи достигане на висок жизнен стандарт и ниски нива на безработица. Механизмът за постигане на тези задачи е създаване територия без вътрешни граници, в която свободно да се придвижват хора, стоки и капитали. Необходимостта от укрепване на социално-икономическото единство и стимулирането на икономическото развитие в съюза довежда до нуждата от създаване на общ паричен съюз, който да доведе до единна валута – еврото.

С Договора от Маастрихт правно се материализира идеята за създаване на Икономическия и паричен съюз (ИПС), който чрез въвеждане на обща фискална и парична политика да доведе до ценова стабилност в онези държави-членки на ЕС, които са достигнали икономическо развитие, позволяващо им въвеждането на обща наднационална валута.

При подписване на договора за присъединяване към ЕС всички държави-членки са поели задължение да се присъединят към еврозоната в бъдещ момент, който не е ограничен във времето. За да въведат общата европейска валута обаче е необходимо съответната държава да отговаря на необходимите критерии. Докато условията за членство в еврозоната бъдат изпълнени, държавите-кандидатки участват в Икономическия и паричен съюз на ЕС като държава членка с дерогация.

Съществува едно изключение от това правило – Дания. При преговорите си за присъединяване към ЕС, поради икономически причини, тази държава си договаря неучастие в единния фискален съюз на този етап. Тази дерогация е юридически оформена в специален документ, който е неразделна част от Договора за присъединяване към ЕС.

Осъзнали предимствата на общата фискална политика и единната валута, редица държави са приели еврото за своя национална валута и без да са членове на ЕС. Такива държави са Андора, Монако, Сан Марино и Ватикана, които въвеждат единната европейска парична единица по силата на специални споразумения с ЕС. Черна гора и Косово също са приели еврото като национална валута, но с едностранни актове.

Фиг. 1(Размер на световните икономики според БВП. Евростат.)

Икономиката на ЕС и в частност на страните от еврозоната е от отворен тип и в резултат на това зоната е в центъра на множество международни производствени вериги. В следствие на засилващите се търговски връзки с новоприсъединилите се към ЕС държави и държавите от далечния изток и централна Азия, значението на еврозоната в търговско отношение значително нараства след средата на първото десетилетие от XXI век. Засиленият износ на продукция, произведена в еврозоната и увеличените инвестиции водят до икономическия растеж, който оказва положителен ефект върху жизнения стандарт на гражданите.

На фона на тези показатели и имайки предвид стопанския стокооборот на Българи в размер на 0,4 % от този на ЕС, както и размера на икономиката на страната с БВП за 2022г. в размер на 84 милиарда евро (което е съпоставимо с икономиката на един средно голям германски град) звучи логично страната да се стреми към асоцииране в еврозоната.

Както стана дума, подобно на останалите държави-членки, след присъединяването на Република България към ЕС, страната пое ангажимент в един бъдещ момент да се присъедини и към еврозоната. Конкретен срок не е поставен, като за да се случи асоциирането е необходимо да бъдат изпълнени съответните критерии, разписани в Договора от Маастрихт, а именно:

1. Ценова стабилност – инфлационният ръст не трябва да е по-висок от 1.5 процентни пункта от средния темп на инфлация в трите държави членки с най-добри показатели;
2. Бюджетният дефицит не може да е по-висок от 3 процента на база БВП;
3. Държавният дълг не може да надминава 60% от БВП;
4. Средният размер на номиналния дългосрочен лихвен процент, измерен чрез доходността на десетгодишните държавни облигации, деноминирани в национална валута, за период от една година преди оценката да не превишава с повече от 2 процентни пункта средната стойност на показателя за трите държави членки с най-добри резултати;

5. Участие на националната валута във Валутно-курсовия механизъм II за период от най-малко две години преди оценката, без обезценяване спрямо централния курс към еврото.

Наред с изпълнението на техническите критерии за присъединяване към еврозоната, пътят към въвеждане на еврото е свързан и със задълбочено планиране и практическа подготовка. Необходимо е да се състави и приеме подробен план, който да осигури плавната адаптация към новите фискални условия икономическите субекти - администрация, бизнес, граждани. За постигане на благоприятни условия за приемането на единната европейска валута е нужна решителна политическа воля, защото смяната на националната валута е свързана с приемане на редица законови промени. Тоест оказва се, че самото присъединяване е по – скоро политически, отколкото икономически въпрос.

II. ЕВРОЗОНА И БЪЛГАРСКИЯ ЕВРОСКЕПТИЦИЗЪМ

В последните години, в следствие на здравната криза от 2020г. – 2021г. и в резултат на бушувщата в Украйна пълномащабна война и наложените икономически мерки на Русия във връзка с нея, икономическият ръст в еврозоната действително се забави. И въпреки, че дългосрочните прогнози са оптимистични, все по често в медийното пространство се чуват гласове, които подкрепят разбирания свързани с икономическата нецелесъобразност на присъединяването към еврозоната. Основни аргументи, изтъквани в политическата антиевро пропаганда са загуба на фискалната независимост на страната, опасения от прекомерно висока инфлация, загуба на средства при превалутиране и други подобни.

1. Загуба на национален фискален суверенитет:

Република България се намира във валутен борд от двадесет и пет години, тоест курсът на българският лев е фиксиран с курса първо на немската марка от 1997г. (след 1999г. към курса на еврото), а фискалната политика на страната се ръководи от Международния валутен фонд (МВФ). България не е в състояние да провежда самостоятелна финансова политика от 1 юли 1997 г., когато със Закона за Българската народна банка, приет на 5 юни 1997 г. в страната е въведен валутният борд. От този момент нататък Международният валутен фонд поема контрол над фискалната политика в страната, което на практика означава, че е отнета възможността на Република България да емитира собствена валутна единица. До този ход се стига, след хиперинфлация и девалвация на лева през зимата на 1996г.-1997г..

2. Митът за „националното историческо богатство“, наречено български лев:

Исторически погледнато на фона на хилядолетната история на българската държава, левът е сравнително ново за страната платежно средство. Той е приет за българска парична единица малко след Освобождението на Княжество България. На 4 юни 1880 г., когато е гласуван Закон за правото на резане монети в Княжеството, а на следващата година са отсечени и първите монети. От друга страна българската национална валута на три пъти девалвира през XX век и в тази връзка е трудно обяснимо, как носталгичната привързаност към лева би могла да бъде реален аргумент за отлагане влизането на страната в еврозоната.

3. Загуба на пари при превалутирането на левове в евро:

Преизчисление на цените от левове в евро, обмяната на депозитите, кредитите, другите финансови инструменти и физическият обмен на банкнотите от една валута в друга се нарича превалутиране. В публичното пространство упорито се разпространява слухът, че при тази операция гражданите ще загубят голяма част от спестяванията си. В тази връзка следва да се има пред вид, че относно валутните курсове на присъединяващите се към еврото държави е приет специален Регламент (ЕО) № 2866/98 на Съвета от 31 декември 1998 г. Регламентът е нормативен акт от най-висш ранг, който има пряко приложение на територията на целия ЕС. Следователно превалутирането в България ще се извършва чрез прилагането на заложения в него договорен валутен курс, който е 1,95583 лева за 1 евро.

В процеса на преговори между ЕС и правителството на Република България бе постигнато споразумение по силата на което, превалутирането от левове в евро ще се осъществи чрез използване на всичките пет знака след десетичната точка при изчисляване на фискалния курс. Получена-

та сума ще се закръглява до два знака след десетичната запетая на базата на третия знак след нея в съответствие със следното математическо правило за закръгляване:

- когато третият знак след десетичната запетая е по-малък от пет, вторият знак след десетичната запетая остава непроменен;
- когато третият знак след десетичната запетая е равен или по-голям от пет, вторият знак след десетичната запетая се увеличава с едно.

Преизчисляване на цени при курс, различен от вече регламентирания валутен курс не се разрешава. Няма да се допуска и върху гражданите да се начисляват допълнителни такси при превалутирание.

Това означава, че опасенията за спекулация с цени или загуба на пари при обмяна на левове в евро са неоснователни. Неудобство в тази посока би могло да бъде единствено техническа, а именно, че след време е възможно да се окаже, че единствено в БНБ ще се извършва физическа обмяна на пари, защото ще е отпаднала необходимостта всички търговски банки да поддържат подобни сложни системи. В тази връзка си заслужава да се отбележи, че по отношение на БНБ съществува ангажимент да обменя левове в евро неограничено дълго във времето, така че реална опасност хората притежаващи българска валута в брой да претърпи загуба е изключена.

Превалутирането на левовите сметки в еври е регулирано, като от датата на членство на България в еврозоната всички разплащателни, депозитни, бюджетни, спестовни и други налични в местни банки сметки, както и платежни сметки при други доставчици на разплащателни услуги (платежни институции и дружества за електронни пари), да бъдат **автоматично, еднократно и безплатно преобразувани в евро**. За тези сметки не е предвиден преходен период. Това означава, че още от първия ден след влизане в еврозоната, титулярите ще могат да теглят от левовите си сметки само евро, независимо дали операцията ще се извършва чрез АТМ/ПОС устройство или физически в банков клон. Замяната на левове с евро ще се случи бързо и удобно без допълнителен ангажимент за самия потребител. От първия ден на въвеждането на еврото безкасовите плащания ще се извършват само в тази валута.

1. Повишаване нивата на инфлация:

В последно време в медийното пространство набира популярност твърдението, че след присъединяването към еврозоната, цените на стоките ще нараснат необосновано много. Непосредственият ефект, по отношение на нивата на цените, в последно присъединилилите се към валутния съюз държави показва, че след влизането в еврозоната ефектът върху инфлацията на стоките от масово потребление е в границите от 0,3-0,5 процента. Подобни показатели не е възможно да се усетят реално от потребителите, а и подобен ръст на цените не би могъл да се обвърже категорично с влизането в еврозоната.

След присъединяването към валутния съюз на Република Хърватия, което се случи на 01.01.2023г. редица евроскептици предричаха от телевизионните студия високи нива на инфлация в страната. Опасенията за свръх инфлация и за икономически крах на хърватската индустрия се оказаха неоснователни, след като според Евростат цените в страната за януари 2023 г. (първият месец след присъединяването) са се покачили с едва 0,2 %. За сравнение, според данни на Национален статистически институт (НСИ) през януари 2023 г. месечната инфлация, измерена с индекса на потребителските цени (ИПЦ), е 1.1% спрямо предходния месец, което е пет и половина пъти повече от тази в Хърватия. Ефектът от преминаването към еврото в общия размер на инфлацията в Словения е 0,3, в Словакия – 0,15, в Естония – 0,3, в Латвия – 0,2, а в Литва – 0,11 процентни пункта и в тази връзка очакванията са самото въвеждане на еврото да има незабележим ефект върху повишаването на цените.

2. Гаранции за спазване на установените правила:

Друг популярен мит разпространяван от противници на еврото е, че след неговото приемане ще настъпи хаос в икономиката поради липса на институции в страната, които да осъществяват адекватен надзор за спазване на правилата. В тази връзка следва да се отбележи, че контролът всъщност следва да е всеобхватен и да се упражнява от всеки гражданин, тъй като всеки разполага с правото да подаде сигнал за нарушения до компетентния контролен орган. С контролни и

санкционни функции по финансови злоупотреби са упълномощени Българската народна банка (БНБ) и Комисията за финансов надзор (КФН) по отношение на банките, застрахователните компании и други финансови институции.

Основни органи по отношение контрола и санкционирането при опитите за злоупотреби от страна на търговците, свързани с въвеждането на еврото, ще бъдат Комисията за защита на потребителите (КЗП), Комисията за защита на конкуренцията (КЗК), Националната агенция за приходите (НАП) и сектор „Икономическа полиция“ към МВР. Всички тези контролни органи ще се сезират при съмнения за злоупотреба от участващите в стокооборота физически и юридически лица, като това ще се случва чрез съвременни начини за осъществяване на връзка. Търговците, които бъдат уличени в умишлено нарушаване на правилата за превалутиране, ще бъдат санкционирани съгласно специално приета законодателна уредба.

3. Дългът на финансово недисциплинираните членове на еврозоната:

Упорито се разпространява тезата за натрупания в еврозоната дълг и за това как той ще се прехвърли на гърба на българския данъкоплатец. На подобно твърдение би могло да се отговори чрез неоспоримия факт, че след присъединяването на Република България към ЕС през 2007г., страната е нетен бенефициент с над десет милиарда лева и в този смисъл съюзът е най-големия външен инвеститор в страната. При подобна категорична статистика всякакви твърдения за финансово „издевателство“ с българина от страна на страните от еврозоната звучат несъстоятелно.

III. ПОЗИТИВИ ЗА БЪЛГАРИЯ ОТ ПРИСЪЕДИНЯВАНЕТО КЪМ ЕВРОЗОНАТА

1. Финансова и фискална сигурност:

На първо място членството на Република България в толкова мощен паричен съюз като еврозоната представлява една застраховка за публичните финанси на страната. Финансовата стабилност на българската парична система в момента се гарантира от МВФ, чрез въведения в страната валутен борд. Тази стабилност се изразява не просто в това, че курсът на лева е фиксиран за еврото, но и във възможността българската държава успешно да търгува с външния си дълг и по този начин да се попълва дефицита в бюджета отворил се след прекомерното разходване на средства в пенсионноосигурителната система.

От друга страна, както стана дума по-рано, валутния борд е въведен със закон и съответно при подходящо конюнктурно мнозинство в парламента, той би могъл да бъде отменен с обикновено мнозинство и стабилността на лева да бъде поставена под въпрос. На фона на перманентната политическа и парламентарна криза през последните две години и при положение, че крайно десни антиевропейски и антиатлантически елементи все по устойчиво пробиват в народното събрание, подобно развитие не изглежда изключено.

След присъединяването на Република България към еврозоната, фискалната политика на страната ще премине в управление от МВФ към Европейската централна банка (ЕЦБ), както е във всички останали страни членове. От своя страна ЕЦБ, гарантира сигурността и стабилността на европейската банкова система, чрез система от правила и защитни механизми. ЕЦБ ръководи финансовата и фискалната политика на страните-членки, като в частност емитира евробанкноти, управлява нормалното функциониране на финансовите системи и следи за финансовата стабилност в съюза. На практика това означава, че българската финансова система получава допълнителни гаранции след преминаването към еврото, които произлизат от достъпа на банковата ни система до защитни фондове с многомилиарден капитал, създадени и поддържани от ЕЦБ. Благодарение на тази застраховка финансовата система на България би станала много по-устойчива на външни атаки (каквито са се случвали в миналото), защото всеки който предприеме действия, насочени срещу финансовата стабилност на страната ще се изправи не срещу лева (макар и подкрепен от валутен борд), а срещу многократно по – мощното евро. Със своите огромни ресурси и защитни механизми ЕЦБ би била значително по – сериозен гарант за българската икономика, при евентуални сътресения. Тоест един от най-сериозните аргументи в подкрепа на членството на България в еврозоната се явява финансовата сигурност в общността.

2. Икономика, бизнес и граждани:

Много от ползите, които ще настъпят за страната са взаимосвързани и поради тази причина ще бъдат разгледани в съвкупност. Единната европейска валута би улеснила икономическите субекти, участващи във формирането на брутен вътрешен продукт, защото за тях би било много по-безопасно, по-евтино и по-лесно да реализират продукцията си както в еврозоната, така и в останалата част на света. Това е така, защото няма да е необходимо да се правят допълнителни разходи при превалутиране, както и ще се улесни сравняването цената на стоките в целия пазар. В следствие на тези улеснения ще се засили конкуренцията между компаниите, като по този начин по естествени пазарни механизми цените ще се понижат за крайния потребител.

От друга страна за външни на еврозоната бизнес контрагенти ще стане значително по-улеснено и сигурно да участват на местния пазар. Особено отчетливо влияние би се забелязал в сферата на туризма, който за България е приоритетен отрасъл.

Мащабите на еврозоната и икономическата сила на еврото разкриват допълнителни възможности и за световната икономика. Благодарение на единната валута еврозоната е по-привлекателен регион за бизнес за държави извън ЕС, като по този начин се насърчават външните инвестиции в България. Разумното управление на икономиката превръща еврото в привлекателна резервна валута за държавите извън ЕС. Единната европейска валута е втората по популярност резервна валута в света, като за икономически субекти от цял свят, които търгуват в региона, е изгодно да договарят цени в евро. Това спестява на контрагентите разходите, свързани с промените в обменните курсове и конвертиране на еврото в други валути.

Благодарение на размерите си, на разумното управление и на заложените защитни механизми еврозоната допринася за икономическа стабилност на страните-членки, като ги прави устойчиви на външни сътресения. Такива могат да бъдат внезапни промени в икономиката, които възникват извън еврозоната и водят до нарушаване функционирането на националните икономики. Пример за такива ситуации са поскъпване на енергоносителите в световен мащаб в следствие на войната в Украйна, или нестабилност на световните валутни пазари. Размерът и стабилността на еврозоната повишават нейната способност да поема подобни външни сътресения с ограничено понижаване на икономическия растеж и без загуба на работни места.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Политическият въпрос относно присъединяването на Република България към еврозоната и приемането на евро за официална разплащателна парична единица в страната е решен още през 1997г., когато страната избира пътя към евроинтеграция. За съжаление в обществото все по – отчетливо се прокрадват антиевро теории, които са лансирани от обществени фигури със съмнителни икономически познания. За сметка на ограничените си познания по темата, редица евроскептици не пестят усилия и ресурс в убеждаване по дискредитиране на еврото. Логично възниква въпросът, кой има интерес от подобна агресивна и объркваща обикновените граждани пропаганда?

Не смятам, че отговорът на този въпрос би могъл да е еднозначен, но определено съществува политическа сила, която трупва електорална подкрепа, насаждайки необосновани страхове в населението относно българската интеграция в еврозоната. Икономическите, фискалните и социалните ползи от приемането на еврото са безспорни за мнозинството специалисти по въпроса, но за съжаление техните гласове на този етап са заглушени от пропагандата и демагогията, която бъдат противниците на еврото. На този фон недоумение буди необичайната пасивност, както на държавата, така и на бизнеса, който е основен бенефициент на евросубсидиите насочени към страната.

REFERENCES:

Popova, Zh. 2015, European Union law, Siela Norma AD, Sofiya, ISBN 978-954-28-1718-5

Stanev, S.2021, European Union, Makros, Plovdiv, ISBN 978-954-561-525-2

Pastarmadzhieva, D. 2020, Information Society, Digitalization and Innovations: Bulgaria in the Context of The European Union, Int. Conference in Budva, Cherna gora, 26-28.06.2020, International Journal, 40 (1): 165-170, ISSN 1857-923X (Printed), ISSN 2545-4439

Pastarmadzhieva, D. 2020, Conceptual Model for Investigating the Innovation Activity of Enterprises, INTERNATIONAL Scientific Journal Machines. Technologies. Materials – Sofia: Scientific Technical Union of Mechanical Engineering Industry, .5 (1): pp. 17-19 2020, ISSN 1313-0226; ISSN 1314-507X

Pastarmadzhieva, D. 2020, Political culture and entrepreneurial activity as prerequisites for positive development in Bulgaria, The Bulgarian dream: the positive concept – Sofiya: New Bulgarian university., 2020, pp. 223-234 ISBN 978-619-233-131-3

Republic of Bulgaria, National Statistical Institute, <https://www.nsi.bg/bg>

Eurostat - European statistics, https://commission.europa.eu/about-european-commission/departments-and-executive-agencies/eurostat-european-statistics_bg

REPUBLIC OF BULGARIAMinistry of Finance <https://www.minfin.bg/bg/1578>

За контакти:

Ивелин Колев, докторант

Служебен адрес: гр. Пловдив, бул. „6 септември“ № 169, ет. 1

Катедра ПННС на ПУ „Паисий Хилендарски“

Ел. поща: ivelin.kolev@uni-plovdiv.bg
